

GS.VS Trần Đại Nghĩa - Nhà khoa học anh hùng, người con ưu tú của quê hương Vĩnh Long

ThS HÀ VĂN SƠN

Giám đốc Sở KH&CN tỉnh Vĩnh Long

Đúng vào Ngày Khoa học và Công nghệ (KH&CN) Việt Nam 18.5.2015, Tỉnh ủy, HĐND và UBND tỉnh Vĩnh Long sẽ tổ chức Lễ khánh thành Khu tưởng niệm cố GS.VS Trần Đại Nghĩa - Nhà khoa học anh hùng, người con ưu tú của quê hương Vĩnh Long. Đây là một công trình văn hóa có ý nghĩa nhân văn sâu sắc, không chỉ thể hiện đạo lý uống nước nhớ nguồn mà còn nhằm giáo dục các thế hệ hôm nay và mai sau về tinh thần vượt khó, học hỏi, sáng tạo, hết lòng phục vụ đất nước, phục vụ nhân dân của GS.VS Trần Đại Nghĩa. Bài viết giới thiệu khái quát về cuộc đời và sự nghiệp của GS.VS Trần Đại Nghĩa như một lời tri ân của người dân quê hương Vĩnh Long nói riêng, nhân dân cả nước nói chung đối với một tài năng khoa học xuất sắc, một nhân cách của nhà khoa học anh hùng.

Trải qua bao thế hệ nhưng trong lòng người dân làng Chánh Hiệp xưa (xã Hòa Hiệp hiện nay) vẫn còn lắng đọng mãi câu chuyện về ý chí học tập của GS.VS Trần Đại Nghĩa, như một hình mẫu về ý chí và nghị lực cho các thế hệ sau học tập và noi theo. GS.VS Trần Đại Nghĩa tên thật là Phạm Quang Lễ, sinh ngày 13.9.1913 tại xã Chánh Hiệp, huyện Tam Bình, tỉnh Vĩnh Long, cha của GS.VS là nhà giáo Phạm Văn Mùi, mẹ là Phạm Thị Diệu. Sinh ra trong một gia đình nhà nho nghèo, cha mất sớm (khi ông mới 6 tuổi) nên mẹ phải tần tảo, vất vả sớm hôm nuôi ông và người chị gái. Gia cảnh nghèo khó và thiếu vắng người cha từ nhỏ, nên Phạm Quang Lễ đã sớm rèn cho mình tính tự lập cao và tinh thần tự giác trong học tập. Học xong tiểu học, Phạm Quang Lễ thi đậu vào Trường Petrus Ký tại Sài Gòn (nay là Trường THPT chuyên Lê Hồng Phong, Tp Hồ Chí Minh). Là một học sinh nghèo, song với bản tính chăm chỉ, chuyên cần, thông minh nên ông luôn đạt thành tích cao trong học tập, được thầy cô và bạn bè tin yêu, cảm

mến. Năm 1933, Phạm Quang Lễ đã đỗ đầu hai kỳ thi Tú tài (Tú tài ta và Tú tài tây), nhưng vì nhà nghèo, không có tiền để học tiếp, ông quyết định trở về Mỹ Tho để kiếm tiền giúp mẹ và chị, đồng thời nuôi chí tiếp tục theo đuổi con đường học vấn. Năm 1935, được sự giúp đỡ của nhà báo Vương Quang Ngươi (một nhân sỹ, nhà báo yêu nước ở Sài Gòn, mền mộ tài năng và ý chí ham học hỏi của Phạm Quang Lễ), ông thi và giành được suất học bổng toàn phần vào Trường Chasseloup Laubat (Pháp). Trong thời gian học tập tại Pháp, Phạm Quang Lễ đã tốt nghiệp kỹ sư và cử nhân loại ưu tại các trường: Đại học Bách khoa Paris, Đại học Mỏ, Đại học Điện, Đại học Cầu - Đường, Đại học Sorbonne, Học viện Hàng không Paris... Ngành học mà ông yêu thích và say mê tìm hiểu là chế tạo vũ khí và các chuyên ngành có liên quan đến hóa học. Đây chính là tiền đề quan trọng giúp ông nung nấu một hoài bão lớn thẳm kín, học để có kiến thức đầy đủ cho việc nghiên cứu, thiết kế và chế tạo vũ khí để sau này trở về phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân. Trong thời gian này, bên cạnh vai

trò là một chuyên gia về chất nổ và những lĩnh vực liên quan đến ngành cầu đường, hàng không... Phạm Quang Lễ còn là kỹ sư chính trong một Viện nghiên cứu chế tạo máy bay của Pháp.

Ngày 5.7.1946, cùng với hàng vạn Việt kiều tại Pháp, Phạm Quang Lễ đã ra sân bay Le Bourget để đón Chủ tịch Hồ Chí Minh và Đoàn cán bộ cấp cao Chính phủ Việt Nam sang thăm Pháp. Với sự cảm mến, kính phục, tin yêu Lãnh tụ Hồ Chí Minh và là người có nhiều am hiểu về giới trí thức Việt Nam tại Pháp lúc bấy giờ, Phạm Quang Lễ đã được tháp tùng Chủ tịch Hồ Chí

Minh trong các cuộc gặp gỡ, làm việc với bà con kiều bào. Trong những lần được tháp tùng Chủ tịch Hồ Chí Minh, Phạm Quang Lễ đã báo cáo Hồ Chủ tịch về quá trình làm việc, học tập, nghiên cứu khoa học của bản thân và bày tỏ mong muốn được đem học vấn của mình để phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân, và khi được Chủ tịch Hồ Chí Minh mời về nước làm việc, Phạm Quang Lễ đã theo Người trở về Tổ quốc sau 11 năm học tập và làm việc tại Pháp.

Ngay sau khi về nước, Phạm Quang Lễ đã được giao nhiệm vụ lên Thái Nguyên, nghiên cứu chế tạo súng chống tăng dựa theo mẫu Bazoka của Mỹ. Ngày 5.12.1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã cho mời ông đến Bắc Bộ Phủ để trao đổi và tại đây, Người đã trực tiếp giao cho ông làm Cục trưởng Cục Quân giới và đặt tên mới cho ông là Trần Đại Nghĩa. Được Bác Hồ trực tiếp giao nhiệm vụ, Trần Đại Nghĩa đã cùng nhiều đồng chí xây dựng và phát triển ngành quân giới, chế tạo ra nhiều loại vũ khí mới trong điều kiện vô cùng thiếu thốn. Các loại vũ khí nổi bật nhất do ông nghiên cứu, thiết kế phải kể đến là súng và đạn Bazoka, súng không giật SKZ, bom bay, súng phóng lựu... đã góp phần quan trọng giúp quân đội và nhân dân ta chiến đấu và chiến thắng trong hai cuộc kháng chiến bảo vệ Tổ quốc, thống nhất đất nước. Bên cạnh việc nghiên cứu, chế tạo vũ khí, trang thiết bị phục vụ kháng chiến, ông còn mở nhiều lớp đào tạo, bồi dưỡng lý thuyết và thực hành chế tạo vũ khí cho cán bộ, công nhân ngành quân giới. Năm 1948, trong đợt phong hàm tướng lĩnh đầu tiên của quân đội, ông vinh dự được phong hàm thiếu tướng và là nhà khoa học đầu tiên mang hàm tướng của quân đội nhân dân Việt Nam. Với những cống hiến của mình, tại Đại hội Anh hùng, Chiến sĩ thi đua toàn quốc lần thứ nhất (năm 1952), ông đã được Nhà nước phong tặng danh hiệu Anh hùng Lao động (1 trong 7 Anh hùng

Lao động đầu tiên của cả nước).

Với lòng say mê nghiên cứu chế tạo vũ khí phục vụ kháng chiến, GS.VS Trần Đại Nghĩa đã có những sáng chế rất quan trọng về vũ khí, kỹ thuật quân sự cho quân đội và nhân dân ta trong 2 cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ cũng như trong công cuộc xây dựng và phát triển đất nước. Với ý chí và tài năng của mình, ông đã được Đảng và Nhà nước giao nhiều trọng trách: Cục trưởng Cục Quân giới, Cục trưởng Cục Pháo binh, Phó Chủ nhiệm Tổng cục Hậu cần, Phó Chủ nhiệm Tổng cục Kỹ thuật (Bộ Quốc phòng), Chủ nhiệm Ủy ban Kiến thiết Cơ bản Nhà nước, Chủ nhiệm Ủy ban Khoa học và Kỹ thuật Nhà nước, Chủ tịch Liên hiệp các Hội Khoa học và Kỹ thuật Việt Nam...

Là người đại diện mẫu mực cho đội ngũ khoa học nước nhà, một trong những học trò xuất sắc của Chủ tịch Hồ Chí Minh, nhưng GS.VS Trần Đại Nghĩa sống rất giản dị. Ông qua đời tại Tp Hồ Chí Minh ngày 9.8.1997, thọ 85 tuổi. GS.VS Trần Đại Nghĩa ra đi để lại một tấm gương sáng cho thế hệ hôm nay và mai sau học tập và noi theo - một huyền thoại về một đời người, một nhà khoa học xuất sắc, được nhân dân và giới khoa học trong, ngoài nước mến phục. Nhắc tới GS.VS Trần Đại Nghĩa, người dân Việt Nam nói chung, người dân quê hương Vĩnh Long nói riêng rất đỗi tự hào - Trần Đại Nghĩa - suốt đời vì đại nghĩa. Nhắc đến ông là nhắc tới người đặt nền móng cho ngành kỹ thuật quân sự cũng như nền KH&CN Việt Nam. Phát huy chủ nghĩa anh hùng cách mạng, noi gương bậc tiền bối đi trước, thời gian qua, Vĩnh Long đã tổ chức thành công 4 kỳ Hội thi Sáng kiến cải tiến kỹ thuật mang tên Trần Đại Nghĩa, đóng góp tích cực cho phát triển kinh tế - xã hội quê hương, đất nước. Bên cạnh đó, Quỹ học bổng Trần Đại Nghĩa đã mang đến hàng ngàn suất học bổng cho những học sinh, sinh viên nghèo hiếu học,

học giỏi trong tỉnh và cả học sinh, sinh viên ở các tỉnh khu vực Đồng bằng sông Cửu Long.

Nhằm ghi nhớ công ơn của GS.VS Trần Đại Nghĩa, dưới sự chỉ đạo của Tỉnh uỷ, HĐND và UBND tỉnh, sự phối hợp, giúp đỡ của các bộ/ngành... quân và dân Vĩnh Long đã xây dựng và hoàn thành công trình lịch sử mang nhiều ý nghĩa sâu sắc - Khu tưởng niệm cố GS.VS Trần Đại Nghĩa. Khu tưởng niệm tọa lạc tại ấp Mỹ Phú 1, xã Tường Lộc, huyện Tam Bình, tỉnh Vĩnh Long. Đặc biệt, với sự ngưỡng mộ tinh thần say mê nghiên cứu khoa học cũng như tưởng nhớ công ơn của GS.VS Trần Đại Nghĩa đối với nền KH&CN nước nhà, Bộ trưởng Bộ KH&CN Nguyễn Quân đã phát động phong trào đóng góp xây dựng Trung tâm tích hợp dữ liệu thư viện điện tử khoa học (trị giá 2,6 tỷ đồng) làm quà tặng quê hương cố GS.VS. Trung tâm được triển khai đồng bộ trong Khu tưởng niệm GS.VS Trần Đại Nghĩa. Đây là công trình mang ý nghĩa to lớn về mặt khoa học, giáo dục và lịch sử, nhằm giới thiệu, cung cấp thông tin một cách đầy đủ, có hệ thống về thân thế, sự nghiệp của GS.VS cùng nhiều tư liệu khoa học có giá trị.

Kỷ niệm Ngày KH&CN Việt Nam năm nay cũng chính là dịp Khu tưởng niệm cố GS.VS Trần Đại Nghĩa được khánh thành và đưa vào sử dụng. Đây là sự kiện chính trị có ý nghĩa đặc biệt, vừa mang tính nhân văn cao cả, vừa thể hiện sự tri ân của thế hệ hôm nay đối với một nhà khoa học quân sự xuất sắc của đất nước, một người con ưu tú của quê hương Vĩnh Long. Tấm gương sáng về tinh thần học tập, sự say mê nghiên cứu khoa học và những cống hiến cho quê hương, đất nước của GS.VS Trần Đại Nghĩa sẽ còn đậm mãi trong lòng nhân dân.